

Projekt ”Middelalderborge i Region Midtjylland” - baggrund, mål, formål og egenart

Kun de færreste danskere ved, at der i middelalderen i gennemsnit lå en borg i hvert andet sogn i landet. Alene i Region Midtjylland har der eksisteret mindst 300 borge i perioden. Og ikke mange ved, hvordan en dansk middelalderborg så ud, hvem der stod bag opførelsen af den, og hvordan man levede på den.

De danske middelalderborge er kort sagt en overset kulturarv, og det er ærgerligt, for borgene repræsenterer et både fascinerende og farverigt kapitel i dansk middelalderhistorie. Borgene fortæller historien om konger og riddere, krige og fejder, politisk og økonomisk magt i det middelalderlige Danmark.

Region Midtjyllands ti kulturhistoriske museer med arkæologisk ansvar har besluttet i fællesskab at bringe middelalderborgene frem i lyset. Derfor er de gået sammen om det storstilede, fagligt baserede formidlingsprojekt ”Middelalderborge i Region Midtjylland”.

Projektet, der er enestående i Danmark, samler de statsanerkendte, kulturhistoriske museer på tværs af regionen i et nyskabende, kvalificerende og udviklende samarbejde om udforskningen og formidlingen af regionens middelalderlige borge.

Geografisk dækker projektet hele Region Midtjylland, og alle regionens middelalderborge uden undtagelse er med i projektet.

Formålet med projekt ”Middelalderborge i Region Midtjylland” er at trække middelalderborgene ud af glemslen og inddrage alle interesserede i den store, nye fortælling om borgene, så de atter bliver en levende del af vores fælles kulturarv.

Målet med projekt ”Middelalderborge i Region Midtjylland” er at gøre hver eneste middelalderborg i Region Midtjylland til genstand for en faglig udredning og for en ny, vidensbaseret formidling.

Hensigten med projektet er at sætte nye standarder både for udforskningen og formidlingen af middelalderborgene og for tværmuseale samarbejder.

Succeskriteriet er nået, når hver eneste middelalderborg i Region Midtjylland har været genstand for en faglig udredning og en direkte formidling på basis af den nye, faktuelle viden, der er indhøstet under de faglige undersøgelser. Det er desuden et succeskriterium, at der i år 2017 på det nye Moesgård Museum åbner en stor, europæisk borgudstilling, hvori resultaterne af projekt "Middelalderborge i Region Midtjylland" bliver en integreret del.

Projekt "Middelalderborge i Region Midtjylland" – ikke som andre, danske borgprojekter

Det unikke ved projekt "Middelalderborge i Region Midtjylland" består først og fremmest i, at samtlige middelalderborge i et stort geografisk område bliver taget under faglig behandling og umiddelbart formidlet. Regionen bliver bogstavelig talt screenet for borge, så både de kendte og ukendte anlæg bliver en del af projektet. Gennem den tværfaglige udredning af hver eneste borg vil der blive produceret en helt ny, sammenhængende viden, der for første gang gør det muligt at fortælle disse borges historie i tid og rum, ikke alene ud fra et lokalt, men også ud fra et nationalt og et europæisk perspektiv.

Udforskningen af anlæggene vil bringe arkæologer, geologer og historikere ud i hvert eneste sogn i regionen, hvor lokalbefolkningen vil blive inddraget i processen. Det enestående ved projektet består derfor også i, at formidlingen af det enkelte anlæg sker fra det øjeblik, fagfolkene går i gang med udforskningen af en borg. Ud over lokalbefolkningen vil også de lokale medier blive inviteret til at følge med i de nye opdagelser, der bliver gjort undervejs.

Projekt "Middelalderborge i Region Midtjylland" samarbejder med andre museer og institutioner, der beskæftiger sig med middelalderborge, og projektet er derfor en aktiv del af dansk borgforskning og -formidling.

Et vigtigt projekt

Det stærke fokus på regionens middelalderborge vil bidrage til at øge befolkningens bevidsthed om borgenes eksistens og om den tid, de fungerede i. Det vil samtidig øge forståelsen for vores fælles kulturarv. Den direkte og nærværende formidling af borgene på stedet, vil desuden styrke den lokale identitetsfølelse.

Det er helt enestående, at alle de ti statsanerkendte museer med arkæologisk ansvar i Region Midtjylland arbejder sammen om et fagligt baseret formidlingsprojekt. Det er en pionerindsats, som allerede nyder stor bevågenhed i den danske museumsverden. Projektet vil sætte nye standarder for museumssamarbejde, for tværfaglige samarbejder med eksterne partnere og for, hvilke opgaver museerne kan løfte, når de løfter i flok.

Gennem de berigende samarbejder og den direkte publikumskontakt vil museernes faglige personale opnå erfaringer og kompetencer, som de fremover vil kunne bruge i deres daglige arbejde til gavn og glæde for publikum.

Aktiviteterne i "Middelalderborge i Region Midtjylland" er skrevet ind i de ti museers arbejdsplaner, men kan af ressourcemæssige årsager ikke udføres indenfor rammerne af museernes daglige virke. Et så omfattende projekt kan kun løftes gennem et tæt samarbejde mellem museerne og via tilførsel af eksterne midler.

Projekt "Middelalderborge i Region Midtjylland" indledes med et pilotprojekt, hvor de faglige og formidlingsmæssige metoder og tiltag i hovedprojektet bliver testet på få, udvalgte anlæg. I det følgende vil pilotprojektet blive præsenteret.

Beskrivelse af det indledende pilotprojekt

Projekt ”Middelalderborge i Region Midtjylland” indledes med et etårigt pilotprojekt. Pilotprojektet adskiller sig fra hovedprojektet ved at have eksperimenterende og afprøvende karakter.

Formålet med pilotprojektet er at teste en række faglige metoder og formidlingsformer på udvalgte borganlæg i Region Midtjylland for derigennem at opnå et erfaringsbaseret grundlag for formuleringen af indholdet i hovedprojektet.

Målet med pilotprojektet er at opnå så bredt et erfaringsgrundlag som muligt inden for projektets forskellige faglige og formidlingsmæssige elementer.

Succeskriteriet er nået, når alle de planlagte aktiviteter i pilotprojektet er gennemført som beskrevet, og når materialet efter endt bearbejdning har resulteret i en formulering af indholdet i hovedprojektet med tilhørende budget.

Pilotprojektets fire testområder

Ligesom det er planen med hovedprojektet, består pilotprojektet af et forskningsprogram og et formidlingsprogram. Pilotprojektets korte tidshorizont taget i betragtning, vil aktiviteterne fortrinsvis bygge videre på ældre undersøgelser og initiativer.

Til pilotprojektet er der udvalgt fire testområder på tværs af Region Midtjylland:

Hundslund, Gosmer og Falling sogne i Odder kommune

De tre sogne indeholder til sammen syv meget forskellige borganlæg, der repræsenterer hele spektret fra to udgravede og veldokumenterede borganlæg til helt ukendte/usikre anlæg.

Borgene Hald I og Hald II, Viborg kommune

Forholdsvis veldokumenterede borge, der dog mangler arkæologiske undersøgelser.

Kokholm, Struer kommune

Borgen blev delvist undersøgt af Nationalmuseet i 1919, men der er fortsat mange ubesvarede spørgsmål.

Sallingholm, Skive kommune

Museerne har udvalgt borgen Sallingholm som objekt for en stor, fælles udgravningskampagne, der i sommeren 2014 udføres i et samarbejde mellem de ti deltagende museer. Borgen er ikke tidligere undersøgt arkæologisk, og det er hensigten, at museernes arkæologer undervejs og i fællesskab udvikler ensartede metoder, der skal være gældende for hovedprojektets arkæologiske aktiviteter.

Det er helt enestående, at arkæologer fra de ti arkæologiske museer i Region Midtjylland sammen foretager en udgravning af en middelalderborg, og denne spektakulære begivenhed vil blive formidlet via TV, radio og avisomtale, ligesom aktiviteterne i feltet vil blive formidlet on location til alle interesserede og transmitteret direkte til de ti museer, så museumsgæsterne kan følge med i begivenhederne.

Pilotprojektets forskningsprogram

Pilotprojektets forskningsprogram indeholder de samme overordnede elementer som hovedprojektet. Det betyder, at borganlæggene i de fire testområder vil blive underkastet arkivalske, naturvidenskabelige og arkæologiske undersøgelser.

1. De arkivalske undersøgelser for hvert borganlæg omfatter:
  - Systematisk gennemgang af museernes arkiver, landsdækkende arkiver og lokalhistoriske arkiver med henblik på at opspore alle bevarede kilder og tilgængelig litteratur om de enkelte borge i testområderne.
  - Systematisk gennemgang af museernes magasiner for genstande, der er fundet ved arkæologiske undersøgelser af borganlæg i testområderne eller indleveret af private.
  - Registrering af borgindicerende stednavne i testområderne.
  - Indsamling og registrering af folkeminder vedr. testområdernes borge.
  - Studier af gamle kort, terrænsctanninger og luftfotografier over de udvalgte testområder med henblik på at få kortlagt borganlæggenes fulde udstrækning og omgivelser.
2. På de enkelte anlæg i testområderne og i deres omgivelser vil der blive foretaget markrekognosceringer, detektorafsøgninger og ikke-destruktive, geofysiske jordbundsundersøgelser med bl.a. georadar og magnetometer. Der vil også blive taget nye luftfotos af testanlæggene.
3. Med udgangspunkt i ovennævnte, ikke-destruktive undersøgelser, vil der blive foretaget sonderende arkæologiske udgravninger på testanlæggene, både med henblik på at få materiale til dateringer af anlæggene, i særdeleshed træ til dendrokronologiske undersøgelser, og for at få en bedre forståelse af de enkelte anlægs opbygning.
4. I pilotprojektfasen vil de tilgængelige databaser for registrering af borganlæg blive testet med henblik på en vurdering af deres egnethed i forhold til projekt "Middelalderborge i Region Midtjylland".

Sammenlignende studier

I pilotprojektfasen vil der blive foretaget sammenlignende studier af vores viden om borganlæg før og efter en arkæologisk udgravning.

De sammenlignende studier har til formål at belyse, i hvilket omfang de arkæologiske undersøgelser underbygger, udvider og ændrer vores viden om og opfattelse af borganlæg, der kun var beskrevet og tolket ud fra arkivalisk materiale, før de blev undersøgt arkæologisk. Her vil der udelukkende blive inddraget materiale fra nyere, allerede udførte arkæologiske undersøgelser af borganlæg.

I de sammenlignende studier vil bl.a. Nationalmuseets, Økomuseum Samsø og Moesgård Museums forskningsprojekt "Middelalderborgene på Samsø" blive inddraget.

Pilotprojektets formidlingsprogram

Som det er planen i hovedprojektet, vil formidlingen være til stede under hele den faglige udredning af hver enkelt borg i pilotprojektet. Overordnet vil følgende formidlingsmåder og -tiltag blive testet i pilotprojektet:

- Afprøvning af et helt særligt formidlingstiltag "Det digitale formidlingsvindue", dels på nogle af testanlæggene, dels på museernes fælles udgravning af borgen Sallingholm. Ved hjælp af webkameraer og interaktive skærme vil de arkæologiske aktiviteter blive formidlet som en direkte transmission ind til de ti deltagende museer, hvor museumsgæsterne vil kunne kommunikere direkte med arkæologerne i udgravningen. Det er planen at udvikle "Det digitale formidlingsvindue", så det kan komme i brug i hovedprojektet.
- Samarbejde med projektet De Fem Halder om et Formidlingslaboratorium, der undersøger forskellige metoder til formidling af borganlæg i det åbne land.
- Afprøvning og vurdering af mulighederne i de forskellige digitale museumsapplikationer, der findes på markedet, herunder applikationen "Digitale Tråde over Landskabet" og Danmarks Borgcenters applikation "100 Borge".
- Afprøvning af formidlingsidéen "Den levende middelalderborg", der er en event, hvor udvalgte middelalderborge i testområderne får besøg af en middelalderkaravane med mange aktører, som gennem levendegørelse dramatiserer livet på borgen og fortæller om den pågældende borgs historie i samarbejde med det lokale museum. Arrangementerne vil ske med inddragelse af lokalbefolkningen, herunder skoler og foreninger.
- Projektets hjemmeside vil blive udviklet og etableret i pilotprojektfasen. Den vil fungere som en nyhedsplatform med interaktive elementer, hvor projektets resultater løbende vil blive præsenteret for alle. Herfra vil de ti involverede museer kunne hente materiale (billeder, lyd, videoindslag) og information bl.a. til den lokale formidling, til opdatering af egne hjemmesider og til pressemateriale.

- Fast aftale med de lokale TV-stationer om at følge dels undersøgelserne på testanlæggene, dels den fælles udgravningskampagne fra start til slut, altså fra arkivgennemgang og frem til undersøgelsens afslutning. Der tilstræbes en dramatisk og medlevende fremstilling med bred appel.

Pilotprojektperiode og afrapportering

Aktiviteterne i pilotprojektet går i gang, så snart den fornødne finansiering er tilvejebragt. Museerne håber, det vil ske i begyndelsen af 2014. Pilotprojektets aktiviteter afsluttes med den store fællesudgravning af Sallingholm, der forhåbentlig kan gennemføres i sommeren 2014.

Derefter vil der blive foretaget en samlet bearbejdning og afrapportering af de resultater, der er opnået i pilotprojektet. De forskellige metoders og aktiviteters styrker og svagheder vil blive evalueret, og på baggrund af denne evaluering vil projektbeskrivelsen og budgettet for hovedprojektet blive udarbejdet.

Der vil derefter blive søgt ekstern støtte til finansiering af hovedprojektet, som forventes at forløbe over tre år, forhåbentlig i perioden 2015-2018.

Organisering af projekt ”Middelalderborge i Region Midtjylland”

Projekt ”Middelalderborge i Region Midtjylland” ejes formelt af Midtjyske Museers Udviklingsråd (MMU)

De ti museumsledere udgør bestyrelsen for projektet. Af deres kreds har bestyrelsen valgt et forretningsudvalg på tre museumsledere. Forretningsudvalgets fjerde medlem er udpeget af MMU.

De Kulturhistoriske Museer i Holstebro Kommune (DKM) er operatør for projektet, dvs. at DKM har det juridiske og økonomiske ansvar.

En arbejdsgruppe på tre museumsinspektører er udpeget af museerne til at stå for koordinering og administration af pilotprojektet.

Den internationale følgegruppe

Projektets internationale følgegruppe består af ni medlemmer, der her er oplistet i alfabetisk rækkefølge:

- Erik Bach Andersen, chefkonsulent, Region Midtjylland, Danmark
- Rainer Atzbach, adjunkt, Afdeling for Middelalder- og Renæssancearkæologi, Aarhus Universitet, Danmark
- Nils Engberg, museumsinspektør, Nationalmuseet, Danmark
- Jørgen Frandsen, arkitekt, Kulturstyrelsen, Danmark
- Keld Møller Hansen, direktør, Museum Sydøstdanmark, Vordingborg, Danmark
- Thomas Kühtreiber, Mag. Dr., Institut für Realienkunde, Universität Salzburg, Østrig
- Anne Nissen-Jaubert, professor, Université Paris 1, Panthéon-Sorbonne, Frankrig
- Bjørn Poulsen, professor, Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet, Danmark
- Anders Reinsnert, enhedschef og stadsantikvarie, Malmö Museer, Sverige

Følgegruppen skal fungere dels som garant for projektets høje faglige niveau dels som sparringspartner for museernes fagfolk indenfor både forskning og formidling.

Stærke, tværgående samarbejder

De ti kulturhistoriske museers arkæologer, historikere og formidlere samarbejder direkte om at løse opgaverne i projekt "Middelalderborge i Region Midtjylland".

Derudover har en række institutioner og forvaltninger givet tilsagn om samarbejde på den ene eller den anden måde. Også i pilotprojektet vil mange af samarbejdspartnerne komme på banen.

Samarbejdspartnerne er:

- Region Midtjylland
- De 19 kommuner i Region Midtjylland
- Midtjyske Museers Udviklingsråd (MMU)
- Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv og Arkitektur
- Nationalmuseet
- Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet
- Institut for Geoscience, Aarhus Universitet
- Afd. for Middelalder- og Renæssancearkæologi, Aarhus Universitet
- Alle relevante statslige arkiver, herunder Rigsarkivet og Landsarkivet for Nørrejylland
- De lokalhistoriske arkiver i regionen.
- Det regionale kulturformidlingsinitiativ MMEx
- Aarhus Europæisk Kulturhovedstad 2017
- Projektet "De fem Halder"
- Projektet "Fortiden set fra himlen - luftfotoarkæologi i Danmark"
- Danmarks Borgcenter, Vordingborg

Kontakt

For yderligere oplysninger om projekt "Middelalderborge i Region Midtjylland" er man velkommen til at kontakte de enkelte museer.

De Kulturhistoriske Museer i Holstebro Kommune, www.holstebro-museum.dk,
holstebro@museum.dk

Horsens Museum, www.horsensmuseum.dk, horsensmuseum@horsens.dk

Moesgård Museum, www.moesmus.dk, moesgaard@hum.au.dk

Museum Midtjylland, www.museummidtjylland.dk, herningmuseum@herningmuseum.dk

Muse®um, www.muserum.org, info@museumsalling.dk

Museum Østjylland, www.museumoj.dk, mail@museumoj.dk

Silkeborg Museum, www.silkeborgmuseum.dk, info@silkeborgmuseum.dk

Skanderborg Museum, www.skanderborgmuseum.dk, info@skanderborgmuseum.dk

Ringkøbing-Skjern Museum, www.levendehistorie.dk, info@levendehistorie.dk

Viborg Museum, www.viborgstiftsmuseum.dk, vibmus@viborg.dk